

Att förvisa elever från skolan baddar för kriminalitet

DEBATT En ny utredning föreslår att elever i grundskolan ska kunna stängas av under längre tid och vid flera tillfällen än idag. Repressiva åtgärder som helt saknar stöd i forskning, skriver elevhälsochef Maria Rudling. Hon menar att samhällets kostnader för elever som exkluderas riskerar att bli mycket höga.

I statens nyliga [utredning om trygghet och studiero i skolan – SOU 2025:8](#) föreslås att Skollagen ska ändras så att det blir möjligt att stänga av en elev i grundskolan under längre tidsperioder och vid fler tillfällen än i dag. Skollagen ska ange att eleven "så långt det är möjligt" ska erbjudas kompensation för den undervisning som han eller hon går miste om på grund av avstängningen, dock inte full kompensation. Rektorn avgör tidpunkt och formerna för hur sådan kompensation ska erbjudas. Skollagen ska ange att en elev kan nekas tillträde till skolenheten, om synnerliga skäl föreligger. Eleven ska då i stället få fjärr- eller distansundervisning. Rektorn ska upphäva beslutet när synnerliga skäl inte längre föreligger och det är rektor som avgör det, inte elev eller vårdnadshavare.

Den här typen av repressiva åtgärder gjorde på åttio- och nittiotalet att många unga relegerades från grundskolan och aldrig fick en chans till bättring. Jag har träffat många utav dessa individer under mina år som vux-lärare och rektor på anstalt. De hamnade ofta i tyngre kriminalitet i direkt anslutning till att de hade blivit avstängda från skolan. Avstängningen i sig var droppen som fick bägaren att rinna över. Att inte vara önskade krossade hela deras framtidsdrömmar.

Konsekvenserna för en avstängd elev får enligt den samtida forskningen mycket längre verkan än själva avstängningsperioden. [I sitt specialpedagogiska arbete från 2023](#) har **Dahiana Corderos** gjort en analys av det breda forskningsläget av idag kring hur avstängningar i skolan påverkar eleverna. Gemensamt är att de elever som stängts av får större frånvaro och en negativ syn på skolan, vilket i sin tur avspeglas i antalet elever med en avstängning i bakom sig som hoppar av gymnasiet samt läser vidare på universitetsnivå. Man ser även att avstängda elever hade försämrade studieresultat, samt en skolkarriär som inte tog fart. Dessutom fann forskarna att sannolikheten för att falla in i kriminalitet var större för elever som stängts av från skolan. Förutom att forskningen visar skolavstängningars negativa konsekvenser för individen har forskningen också lyft fram att avstängningarna inte alltid genomförs på sakliga grunder, utan att många andra faktorer påverkar lärares bedömning om behov av avstängning. Man ser hur effekterna inte bara är långvariga för individen utan också utgör stora kostnader för samhället i stort. När man tittar på data om skolavhopp från grundskolan finner man dessutom att elevers etnicitet samt socioekonomiska bakgrund tillsammans påverkar förekomsten av skolavhopp.

Avstängda elever är inte heller isolerade öar utan några sociala kontakter i en klass, menar Dahiana Corderos. En avstängd elev har relationer på olika nivåer i ett klassrum. När en elev disciplineras med exkludering visar forskningen att det finns ett symbolvärde som läses in av de efterlämnade eleverna i klassrummet. Deras tolkningar av avstängningen kan vara att skolan är orättvis, att skolan inte bryr sig om dem, vilket i sin tur påverkar hela klassens möjligheter till inlärning, då klassrummet inte alltid blir lugnare efter en avstängning på grund av att eleverna känner oro och inte ser skolan som den trygga miljö den ska vara.

Dahiana Cordero visar i en kvantitativ studie gjord 2021 att lösningen inte finns i exkluderande disciplinära åtgärder utan

i att förstärka positivt beteende hos eleverna och skapa trygghet i skolan. Studien visar att flera olika metoder behövs för att stävja normbrytande beteende i skolorna, men att detta måste ske i samförstånd med eleverna. Slutsatsen är att disciplinerande åtgärder endast bör användas i extremfall. Detta för att disciplinerande åtgärder fungerar exkluderande. Elevers studieresultat, attityd samt självkänsla påverkas negativt av disciplinerande åtgärder som avstängning. Forskningen lyfter i stället fram åtgärder för att stärka lärarnas kulturella medvetenhet och åtgärder som hjälper eleverna till självreglering.

I flera kommuner runt om i Sverige, bland annat i Stockholm, har man under senare tid påbörjat ett arbete kring att stötta pedagogisk personal i det praktiska arbetet med elever med normbrytande beteende. De elever som alltid har funnits i skolan men som nu omskrivs i media som små djävulsbarn. Med positivt beteendestöd som grund i syfte att funktionellt kartlägga, analysera och stödja eleverna med beteendestödsplaner kan vi ge dessa elever möjlighet till en förändrad och mer positiv skolsituation. Förhållningssättet har bevisligen god effekt på elever med normbrytande beteende. Metoderna rekommenderas också för individer med normbrytande beteende i Socialstyrelsens nya riktlinjer.

Många pedagoger saknar idag denna typ av kunskap. Kunskap som inte lärs ut på lärarutbildningarna men som idag är mer än självklar inom habilitering, anpassad skola och inom tvångsvård. Den breda forskningsbilden behöver tas i beaktande när nya regleringar i Skollagen införs. I enstaka situationer behöver en elev stängas av i ett par dagar från skolan. Detta för att lugna en svår situation och för att utreda hur samma typ av situation kan förebyggas framåt, då givet att det sätts in elevhälsostödjande insatser vid återgång.

Vi som har arbetat som rektorer har oftast använt avstängning som åtgärd vid något tillfälle. Det är någonting helt annat än att under en obestämmd framtid förvisa eleven från skolan, utan

skyldighet att erbjuda en fullgod undervisning. Den samhälleliga kostnaden för en elev som blir livstidskriminell är för hög för att tillfredsställa den repressiva värdegrundsförflyttning som har skett i Sverige över en natt.

Maria Rudling, elevhälsochef samt tidigare lärare och rektor i grundskola, gymnasieskola och inom Kriminalvårdens vuxenutbildning

Maria Rudling